

VELJKO DERADO
Dubrovnik

Lokrum - izletište i kupalište Dubrovnika

*Ko da su v'eliški usidreni brōdi dalekō
od krāja na mōru širōken, stojidu, mu-
čidu naši škūri škōji, a ōblaci gredu po
nēbu visōken.*

(Pere Ljubić: »Naši škoji«)

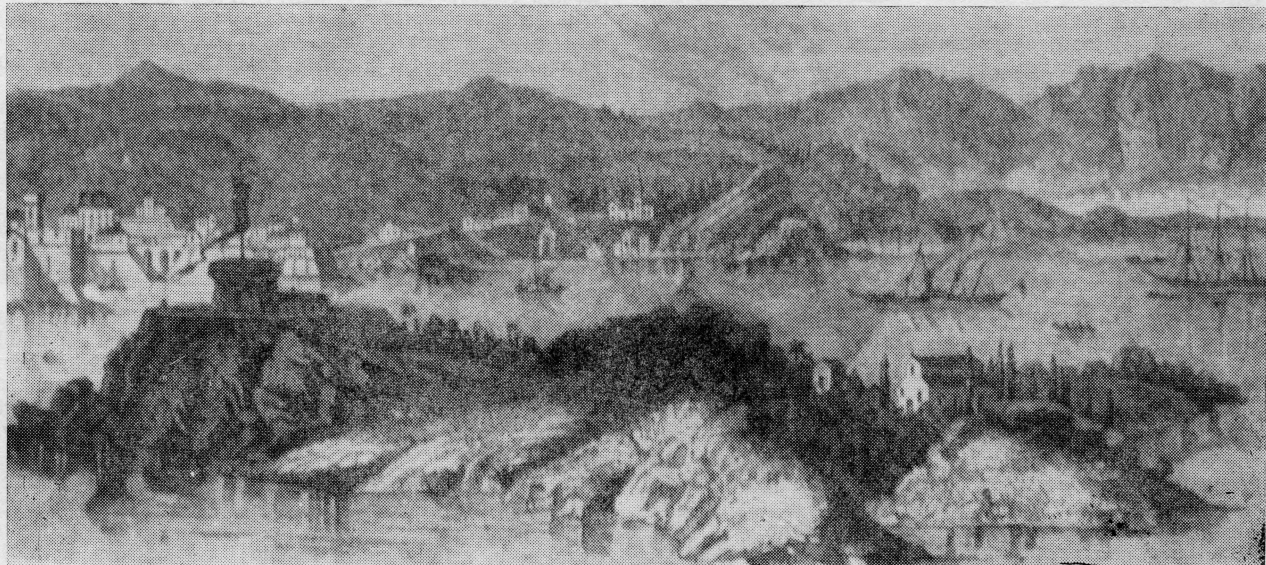
Lokrum se »usidrio« na kraju dugog konvoja naših otoka. Ta (kako napisala pjesnik) »kita bora nabačena na pučinu od nevidljive ruke« sigurno predstavlja najljepši prirodni ukras ovoga kraja. Lokrum je gradu prirodni valobran, izletište, rekreaciona zona i kupalište, najveće i najljepše jer pomalo je čudno i paradoksalno, ali i tačno, grad koji leži na moru baš ne obiluje, zbog konfiguracije tla i obale, pogodnim mjestima za kupanje. Sva gradska kupališta, od Ploča do Lapada, ili su premalena ili nepodesna, pogotovo za mlade, manje vješte i starije kupače, zato svakog lijepog dana od svibnja do mjeseca listopada tisuće ljudi posjećuju ovaj otok. Prebacuju se brodićima i povećim motornim čamcima. Mnogi koriste vlastite barke. Neki do Lokruma plutaju na gumenim jastucima, a poneko hrabrije i izdržljivije stvorenje plivanjem dosegne njegove obale. Zbog takvog »šarenog« društva prevoznika, nitko da izračuna koliko godišnje ljudi posjeti ovaj otok.

Ti mnogobrojni posjetioci tu nalaze dugu obalu, dođuše stjenovitu, čisto more, hladovinu što je pruža bujna vegetacija i dva restorana za svaki džep po jedan. Za plići je u jednoj baraci — paviljonu expres restoran za samoposluživanje, dok gosti dubljeg džepa mogu utoliti glad u drugom koji je ureden u jednom krilu starog be-

nediktinskog samostana. Oni (a ti su najbrojniji) kojima pak po nekom čudnom modnom hiru džepovi nisu ni predviđeni na odijelu, ili im je format malen, ili baš tako vole, svi natovareni od najmanjeg člana do glave porodice, nose sa sobom jelo u loncima, zdjelama i torbama, pa čim stignu na obalu razmisle se otokom u potrazi za što boljim mjestom, debljom hladovinom, pristupačnijem prilazu moru...

Lokrum je uvijek zelen. Njegove staze i puteljci nadsvođeni su granama različitih stabala. Ovdje rastu: bor, pinija, čempres... drveće toliko lijepo i karakteristično za primorske krajeve. Ne manje tipična makija upotpunjuje raznolikost flore, pa tu nalazimo planiku, mrču, divlju uljiku i zeleniku, između kojih se provlače penjačice tetivika i kupinika, a dole, priljubljene uz tlo, našle su za sebe mjesto lavandula, kuka, šparoga, vrijes i pelin. Svakako treba spomenuti lovoriku, šipak i česvinu. Ni s njima popis drveća ne završava. Postoje na Lokrumu mali gajevi maslina. S jeseni se mogu brati rogači, a bresaka i smokava ne manjka. Po južnom voću (acrumen) otok je dobio ime. Palme, agave, kaktusi, magnolije, bambusi i ostalo poznato i manje poznato bilje su »došljaci« koji su se tu snašli, prilagodili i ostali.

Životinjski je svijet nekada bio bogatiji. Danas nema srna, jelena, pauna i zečeva. Može se naići na sitnije glodare, guštere i zmije. Brojne ptice pjevice nadglasavaju neumorni cvrčci, a u pukotinama hridina gnijezde se lastavice i šišmiši.

Otok Lokrum na staroj gravuri

Zanimljiva je povijest Lokruma. Dubrovnik ga je dobio na dar od bizantinskih careva. Tijekom stoljeća mijenjali su se, za duže ili kraće vrijeme, njegovi vlasnici, koji su ga različitim načinima dobivali, a nerijetko i silom. Početak organiziranog života ljudi na ovom otoku pada u XI stoljeće. Sačuvan je prijepis povelje koju su 1023. godine sastavili i potpisali Vito Gozze, ondašnji nadbiskup dubrovački i Lampridio Saraka, prior civitatis (knez Republike) kojom se sređuju sva pitanja oko osnivanja benediktinskog samostana na Lokrumu. Iste godine monah Petar Dubrovčanin prihvatio se toga posla. Samostan je imao oblik kvadrata s dvorištem u sredini. Do samostana je bila izgrađena prostrana romanička bazilika i visoka obrambena kula. Veliki potres sruši dva krila samostana i dvorišta. Ono što je danas ostalo od tog velikog zdanja rječito govori o maru, moći, znanju i bogatstvu negdašnjih stanovnika ovoga otoka i o njihovim zaštitnicima i darovateljima. Benediktinci su djelovali na naučnom, kulturnom i socijalnom polju. Veći broj vlastelinskih mladića redovito se odgajao u ovom samostanu. Opatija je držala i ubožnicu i brinula se o siromasima, hranila ih i odijevala. Ukinućem benediktinskog reda na području Dubrovačke Republike 1798. godine prestaje djelovanje benediktinaca na ovom otoku.

Mlečani su par godina gospodarili Lokrumom. Bilo je potrebno dosta strpljivosti i diplomatske vještine da ih se odatle ukloni. A što da kažemo za one povremene posjetioce koje je Lokrum privlačio radi pljačke? Dosta je spomenuti Saracene i strane gusare. Ostalo je zabilježeno da je 1571. god. alžirski gusar Karahozia opljačkao samostan. Tada je benediktince spasila jaka kamena kula. Spomen na boravak Francuza u ovim krajevima je tvrđava Fort Royal, podignuta na najvišem dijelu otoka.

Tijekom 19. stoljeća Lokrum često mijenja gospodare. Prvo je bio vlasništvo konzorcija 12 građana koji ga kasnije prodaše habsburškom nadvojvodi Maksimilijanu. Maksimilijan je bio zaljubljen u ovaj otok. Do samostana je sagradio mali dvorac. Nije štedio novaca (a sigurno nije ni oskudijevao u njemu) kada je trebalo urediti parkove, zasaditi ih rijetkim biljem i prokrčiti staze. I nakon tolikog truda, nije dospio uživati sve te ljepote. Strijeljan je u Meksiku i posljednji put prošao je na ratnom brodu pokraj Lokruma (kojega je toliko volio), ali u mrtvačkom kovčegu. Njegov otac Franjo Karlo proda Lokrum jednoj princezi, ova ga pokloni nekom Dumičiću, koji je zbog dugova otok prodao industrijalcu Jankoviću. Nakon Jankovića, gospodar otoka posta još jedna tragična figura visoke aristokracije, prijestolonasljednik Rudolf. Pucnji u Mayerlingu razvlastiše Rudolfa, i na otok dolaze dubrovački dominikanci. Rudolfovica kći Elizabeta Windischgrätz opet uzme otok za sebe. Konačno 1919. godine kupi ga za 11 milijuna kruna jugoslavenska vlada i namijeni ga dječjem oporavištu. U listu gospodara Lokruma upisaše se za vrijeme rata Nijemci. Izgradili su podzemna skloništa, komunikacije i u pučinu uperili cijevi topova velikog dometa. Nakon rata, na Lokrumu je još neko vri-

jeme bio dom za djecu koja su u ratnom vihoru ostala bez roditelja. Sada je na Lokrumu Biološki institut JAZU, Prirodoslovni muzej i Memorijalni muzej Rudera Boškovića.

Svakako je potrebno spomenuti ostatke lazareta, ako za ništa drugo, a ono da se pokaže koliku je brigu Dubrovnik nekada vodio o zdravlju svojih građana. Epidemije kužnih bolesti nisu zaobilazile Dubrovačku Republiku. Razvijena trgovina i higijenske prilike onoga vremena uvjetovale su širenje ovih bolesti koje su desetkovale stanovništvo i nanosile velike štete gospodarstvu. Da bi zaštitili zdrave, okuženi su silom smješteni u lazarete koji su postojali na osamljenim mjestima, većinom po otocima. Tako postoji podatak da je vlada zaključila zamoliti vlasnike otoka, benediktince, dozvolu za gradnju lazareta čija je izgradnja navodno počela 1534. godine. Kad su podignuti glavni zidovi, radovi su obustavljeni, jer bi takvo jedno utvrđenje moglo veoma koristiti neprijatelju ako bi ga ovaj zauzeo. Ipak se povremeno nešto radilo i popravljalo na lazaretu, o čemu govori podatak da je vlada jednom prilikom dala tri dukata i raznog materijala.

Ono što pisana povijest ne zabilježi, dopiše do nas predajom. Ona je u 12. stoljeću na obale Lokruma dovela engleskog kralja Ričarda Lavljeg Srca. Navodno je oluja skrenula s pravca njegovo ratno brodovlje na povratku iz trećega križarskog rata. Obale Lokruma vidjele su i flotu hrvatsko-ugarskog kralja Sigizmunda. Negdje na ovom otoku uz brojne nepoznate redovnike i njihove sluge, te vlastelina dubrovačke, pokopani su neki vladari Gornje Dalmacije i Duklje. Također jedan umoreni »prior civitatis« leži među njima.

Legenda je isprela krhku, ali sugestivnu i tragičnu priču o vlasnicima ovoga otoka. Navodno su nadbiskup Vital i knez Lampridio sastavili neko tekstualno prokletstvo za one koji benediktince liše vlasništva nad otokom. Pred napuštanjem otoka zadnju noć su benediktinci proveli hodajući oko Lokruma s upaljenim i naopako držanim torčunima (velike svijeće) i ponavljali spomenuto prokletstvo. I jedna bi smrt bila dovoljna da razbukta zanimanje, ali serija smrti omogućila je visoki uzlet mašte. Trojica vlastelina predlagala da se Lokrum proda, umru naprečac. Ratni brod »Triton« povuče na dno mora sve mornare osim jednog. Jankoviću se na Lokrumu utopi nećak, a Maksimilijana i Rudolfa pokose meci.

Danas su gospodari Lokruma (i dobro je što je tako) mnoštvo naših građana, domaćih i inozemnih posjetilaca. Oni se na njegovim obalama kupaju, posjete Mrtvo more, kojega i Držić spominje u »Dundu Maroju«, šetaju šumskim stazama i dive se njegovoj ljepoti. Nekoji od njih se ponekad ponašaju onako kako se pravi vlasnici ne bi ponašali (i nije dobro što je tako).

Kad god posjetim Lokrum, pomislim kako su, odvajkada, pravi njegovi gospodari bili neprimjetni, ali svojim bučnim cvrčanjem itekako prisutni cvrčci. Oni te, priljubljeni uz kore borova, dočekuju reskom svirkom i prate čovjeka po ovom lijepom otoku.